

การขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบ ที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษ*

Mobilizing the Innovation of Social Welfare Management for the Informal Elderly Labors in Special Economic Zone

Received: February 15, 2019
Revised: June 21, 2019
Accepted: June 24, 2019

สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์ (Somsak Amornsiriphong)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากช่องว่าง (Gap) ของการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว และวิเคราะห์การขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคมด้วย “ELDERFARE Model” ผ่าน “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสังเคราะห์ผลการศึกษาจากงานวิจัยระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ผลการศึกษา พบว่า ช่องว่าง (Gap) ระหว่างการเข้าถึงและความต้องการสวัสดิการสังคม ทั้งก่อนและหลังการทำการกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” พบว่า ช่องว่างที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำมากที่สุดคือ ช่องว่างในมิติเศรษฐกิจ และการออมเป็นความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในมิติเศรษฐกิจ จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตามมา ทั้งด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านการถูกเลือกปฏิบัติและการกีดกัน ที่ผลการศึกษาเชิงคุณภาพได้สะท้อนข้อมูลมาในลักษณะเดียวกัน การขับเคลื่อนรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ELDERFARE Model ผ่านนวัตกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” มีกิจกรรมและหน่วยงานที่หลากหลาย และทิศทางการพัฒนา “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อความยั่งยืนต้องมีการพัฒนาศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้หรือโรงเรียนผู้สูงอายุและมีการพัฒนานวัตกรรมผู้สูงอายุเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมหลักภายใต้การอำนวยความสะดวกและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และสามารถขยายผลในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอื่นได้ต่อไป

คำสำคัญ : สภาภาพ ELDERFARE MODEL ตำบลป่าไร่ เขตเศรษฐกิจพิเศษ

* การสังเคราะห์ผลการศึกษาจากโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม: กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว (ระยะที่ 1 และระยะที่ 2)” สนับสนุนทุนวิจัยและทุนพัฒนานักวิจัยสู่ตำแหน่งทางวิชาการเพื่อชุมชนและสังคม จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Assistant Prof. Dr., Department of Social Sciences, Program in Public Administration, Mahidol University,
somsak.amorn@mahidol.ac.th , Mobile 087-5017274

Abstract

The Objectives of this article were to; analyze the social inequality from gaps between social welfare accessibility and need of the informal elderly labors in Sa-Kaeo Special Economic Zone and to analyze the mobilization of innovation of social welfare management with the model of “ELDERFARE Model” through “Palai Sub-district World Café” to Reduce Social Inequality for the Elderly Informal Labors in Sa-Kaeo Special Economic Zone. The research employed R&D (Research and Development) as the methodology. The data was synthesized from the 1st and 2nd phase of research projects. The research found that the widest gaps between social welfare accessibility and need of the informal elderly labors of both before and after mobilizing “Palai Sub-district World Café” was the economics aspect gap which led to others social inequalities such judicial administration and social discrimination and deprived which were relevant to the qualitative data analysis. In addition, there were many activities and organizations participated in the mobilization social welfare management model, “ELDERFARE Model” through an innovative activity called “Palai Sub-district World Café”. Finally, the development trend and direction for “Palai Sub-district World Café” to improve the sustainability of quality of life of the Elderly Informal Labors in Sa-Kaeo Special Economic Zone would be building up the learning innovative center or the school for the elderly under the area’s context and developing the elderly innovators for mobilizing the learning innovative center or the school for elderly under the support and facilitation of the government organizations.

Keywords: world café, ELDERFARE Model, Palai sub-district, special economic zone

บทนำ

แนวทางการพัฒนาประเทศไทยของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีปัจจุบัน พบว่า มีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศออกมาจากรัฐบาลหลายนโยบาย อาทิ นโยบายการส่งเสริมการลงทุนในเขตนิคมอุตสาหกรรม นโยบายรถคันแรก การกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC: Eastern Economic Corridor) หรือแม้แต่การกำหนดพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ (SEZ: Special Economic Zones) เป็นต้น แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดการขยายตัวของการใช้แรงงานมากขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนแรงงานนอกระบบและแรงงานนอกระบบผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เศรษฐกิจนอกระบบเติบโตสูงขึ้นเช่นเดียวกับจำนวนแรงงานสูงอายุอันเนื่องมาจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุเร็วที่สุด (UN Department of Economics and social affairs ,2017) จากการคาดการณ์ในปี 2030 เมื่อประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว จะยังไม่เป็นกลุ่ม

ประเทศที่มีรายได้สูง แต่มีสัดส่วนผู้สูงอายุในระดับสูงกว่าประเทศอื่นในอาเซียน (ยกเว้นประเทศสิงคโปร์) ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญ การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุจะก่อให้เกิดความต้องการสวัสดิการสังคมมากขึ้น เช่น การรักษาพยาบาล การดูแลผู้สูงอายุ ระบบบำนาญ เป็นต้น ขณะที่ระดับรายได้ต่อหัว/การออมของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2558) ส่งผลให้แรงงานนอกระบบผู้สูงอายุที่เพิ่มขาดหลักประกันและสวัสดิการที่เหมาะสม การศึกษาจำนวนมากพบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ ปัญหาการเข้าถึงระบบประกันสุขภาพโดยเฉพาะระบบประกันสังคมซึ่งมีข้อจำกัดเกี่ยวกับอายุของผู้ประกันตนรวมถึงระบบประกันสุขภาพอื่น ๆ อีก (ภุชงค์ เสนานุช และธนาชัย สุนทรอนันตชัย, 2561; วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย, กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม และณพนธ์ จำปาเทศ, 2561; มะลิวรรณ ปรินแคน และพัฒนสิน สำเร็จรัมย์, 2559) และปัญหาความเหลื่อมล้ำอื่น ๆ อีก โดยแนวทางการแก้ปัญหาต้องนำความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามาช่วยเหลือนำทางสังคมประกอบกับการบูรณาการเข้ากับทุนทางสังคมทางวัฒนธรรม และทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ด้วย (Amornsiriphong and Nomnian, 2018)

การพัฒนาประเทศตามแนวทางของนโยบายการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นและประเทศเข้ากับระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคมีความสำคัญอย่างยิ่งก่อให้เกิดนโยบายการกำหนดพื้นที่ตามแนวชายแดนที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประกอบกับประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และแรงงานจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ และจัดอยู่ในกลุ่มที่เป็นแรงงานนอกระบบในภาคของเกษตรกรรมและการบริการ แรงงานผู้สูงอายุนอกระบบเหล่านี้ในประเทศมีจำนวนมากถึง 3,460,779 คิดเป็นเกือบร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) เป็นพื้นที่ที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวก รวมทั้งให้สิทธิพิเศษบางประการในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภาคอุตสาหกรรม ภาคพาณิชย์กรรม ภาคการบริการ หรือกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่ 1/2558 ลงวันที่ 19 มกราคม พุทธศักราช 2558 เรื่องกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ กำหนดให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก เขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร เขตเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว เขตเศรษฐกิจพิเศษสงขลา และเขตเศรษฐกิจพิเศษตราด ต่อมาได้มีประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 ลงวันที่ 24 เมษายน พุทธศักราช 2558 เพิ่มเติมอีก 5 จังหวัด ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย เขตเศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส เขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย เขตเศรษฐกิจพิเศษนครพนม และเขตเศรษฐกิจพิเศษกาญจนบุรี รวมเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งหมด 10 พื้นที่จากการออกประกาศทั้งสองครั้ง

จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดที่ได้มีการประกาศให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในกลุ่มระยะแรก จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดชายแดนที่มีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชาและเวียดนาม โดยมีมูลค่าการค้าชายแดนในรอบปีที่ผ่านมา (2557) มากกว่า 70,000 ล้านบาท และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยศักยภาพด้านทำเลที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมในการเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการขนส่งที่จะเชื่อมโยงภูมิภาคอินโดจีน รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงกำหนดให้ท้องที่ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ และตำบลผักขะ อำเภอวัฒนานคร เป็นเขต

เศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว โดยทั้ง 4 ตำบลมีพื้นที่รวมมากกว่า 200,000 ไร่ ซึ่งรัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน จากการสำรวจข้อมูลสถิติด้านแรงงาน พบว่า จังหวัดสระแก้วมีจำนวนแรงงานผู้สูงอายุในระบบนี้อยู่จำนวน 33,111 ราย ซึ่งกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุในระบบเป็นกลุ่มเปราะบางกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคม (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และรัฐศรินทร์ วั่งกานนท์, 2560 ก) การขับเคลื่อนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นประเด็นใหม่ที่ควรศึกษาว่าส่งผลกระทบและสร้างความเหลื่อมล้ำด้านสวัสดิการสังคมแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง กลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุเข้าถึงสวัสดิการสังคมได้มากน้อยเพียงใด ระดับใด และยังมีความต้องการสวัสดิการสังคมได้อีกบ้าง ระดับใด รวมถึงช่องว่างระหว่าง การเข้าถึงและความต้องการสวัสดิการสังคมมีมากน้อยเพียงใด และจะมีรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแบบใดที่สามารถขับเคลื่อนภายใต้บริบทของการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษได้

ELDERFARE Model เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและนำไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งประกอบไปด้วย 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) E (Elderly Centered) ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางของระบบสวัสดิการสังคม 2) L (Local Government Organizations) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ประสานและอำนวยความสะดวกในการจัดระบบสวัสดิการสังคม 3) D (Doctors and Public Health Care System) การเข้าถึงการบริการทางการแพทย์และระบบการดูแลสุขภาพได้อย่างสะดวกทั่วถึงและรวดเร็ว 4) E (Enterprises and Investors Responsibility) นายจ้างหรือผู้จ้างงานและผู้ประกอบการนักลงทุนในพื้นที่ที่ต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับแรงงานผู้สูงอายุในระบบ 5) R (Rights of Community) สิทธิชุมชน เพื่อการมีสิทธิในการครอบครองที่ดินทำการเกษตรและอยู่อาศัย 6) F (Family Link) ระบบสวัสดิการต้องเชื่อมโยงกับครอบครัวและญาติพี่น้องของผู้สูงอายุ 7) A (Agricultural Contribution) ระบบสวัสดิการต้องเอื้อต่ออาชีพการทำการเกษตรของผู้สูงอายุ 8) R (Rural Community Exploitation) ระบบสวัสดิการสังคมต้องธำรงรักษาความเป็นชุมชนชนบท ที่มีทุนทางสังคมเป็นพื้นฐานอยู่มาก และเป็นรากฐานและรากเหง้าของสังคมไทย และ 9) E (Economic Concerned) ระบบสวัสดิการสังคมต้องสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจให้แก่แรงงานผู้สูงอายุในระบบ (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และรัฐศรินทร์ วั่งกานนท์, 2560 ก; สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และอาชวีวิชญ์ น้อมเนียน, 2560 ก) ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวได้รับการพัฒนาและขับเคลื่อนเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุก่อให้เกิดความคิดเห็น ที่เรียกว่า “สภาภาพตำบลป่าไร่” ซึ่งบทความนี้ต้องการสะท้อนผลการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม “ELDERFARE Model” ผ่าน “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว ที่เกิดขึ้นพร้อมทิศทางและแนวโน้มที่ควรจะเป็นเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษในอนาคต

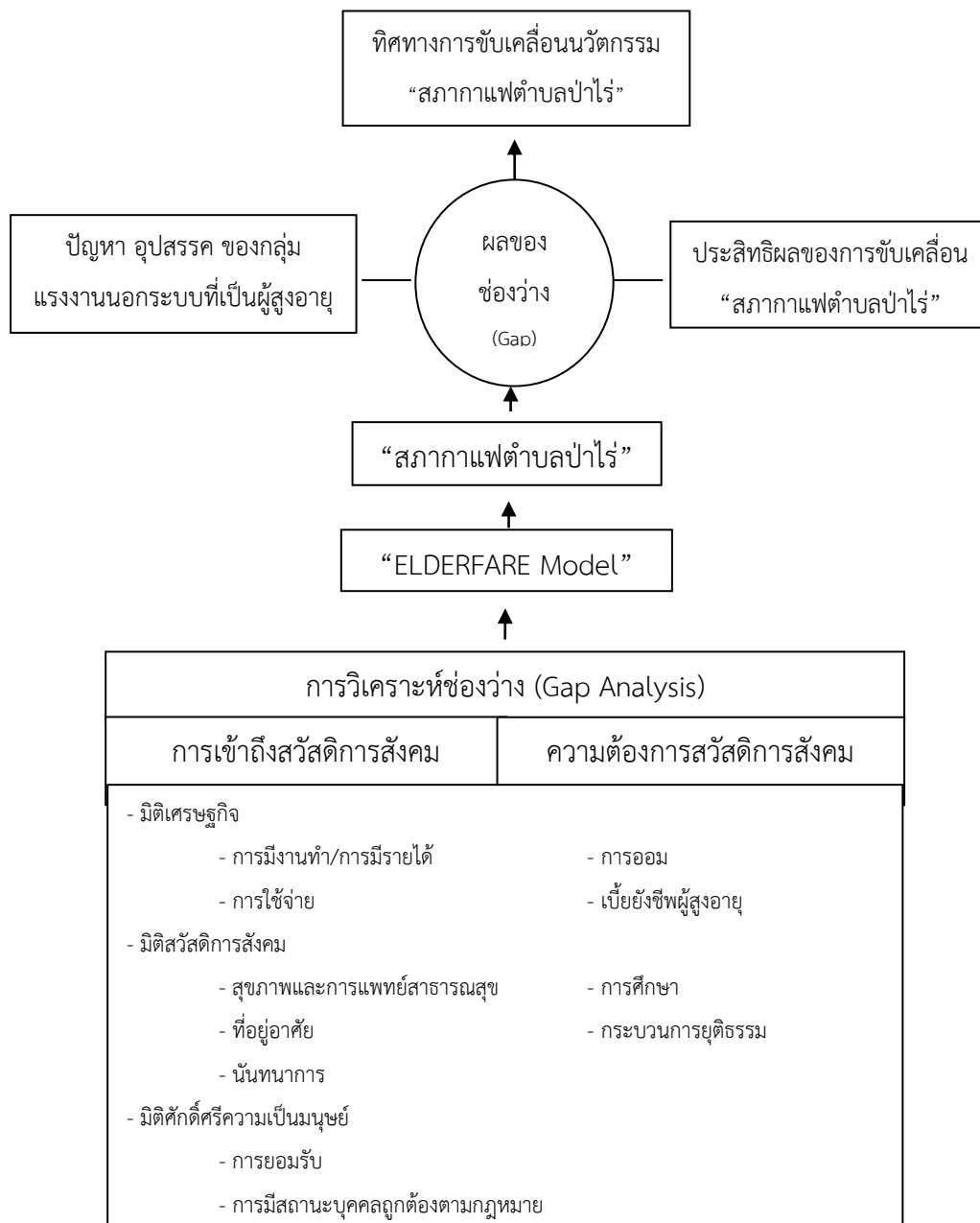
วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ มี 2 วัตถุประสงค์ ได้แก่

- 1) เพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากช่องว่าง (Gap) ของการเข้าถึงสวัสดิการและความต้องการสวัสดิการสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว
- 2) เพื่อวิเคราะห์การขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคมด้วย “ELDERFARE Model” ผ่าน “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

กรอบแนวคิดการศึกษา

กรอบแนวคิดการศึกษานี้ กำหนดขึ้นจากแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมและแนวคิดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งมีมิติของความเหลื่อมล้ำในการศึกษานี้พิจารณาใน 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติเศรษฐกิจ 2) มิติสวัสดิการสังคม และ 3) มิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยแต่ละมิติจะใช้แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมสอดแทรกลงไปในแต่ละมิติ เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและประเด็นที่ต้องการศึกษา ประกอบกับการใช้รูปแบบสวัสดิการสังคม ELDERFARE MODEL เป็นกรอบในการค้นหากิจกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งแสดงได้ดังกรอบแนวคิดการศึกษาดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และจากการประชุมกลุ่มย่อยผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นท้องถิ่นและหุ้นส่วนทางสังคมในตำบล/พื้นที่ทดลองในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยมีรายละเอียดวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

ประชากรที่ศึกษา

1) การศึกษาเชิงปริมาณ

ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว ในพื้นที่ทดลองตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จำนวนทั้งหมด 462 ราย (ข้อมูลจากเทศบาลตำบลป่าไร่) กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเก็บข้อมูลได้จำนวน 288 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.34 ของประชากรที่ศึกษา

2) การศึกษาเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ รวมถึงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือบุคลากรสุขภาพ รพ.สต. สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น

พื้นที่การศึกษา

พื้นที่การศึกษา คือ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยเลือกตำบล/พื้นที่ทดลองจำนวน 1 ตำบล/พื้นที่ด้วยการประสานผู้เกี่ยวข้องในจังหวัดสระแก้วให้ระบุตำบลที่มีความเป็นไปได้ในการทดลองใช้แบบจำลองระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยพิจารณาเลือกตำบล/พื้นที่จากลักษณะของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 และเป็นพื้นที่ ๆ มีทุนทางสังคมอันจะนำมาใช้ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ ได้แก่ พื้นที่ตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อการวัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ มิติสวัสดิการสังคม และมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ มีการกำหนดประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย อาทิ ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่พบจากการสำรวจด้วยเครื่องมือวัดความเหลื่อมล้ำ ความคิดเห็นต่อแบบจำลองระบบสวัสดิการสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำให้ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษ การนำแบบจำลองระบบสวัสดิการสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำให้ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษไปใช้ในตำบล/พื้นที่ทดลองไปดำเนินการ ความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของพื้นที่ต่อการดำเนินกิจกรรม และแนวทางการนำแบบจำลองไปใช้ให้ได้อย่างเหมาะสมมากที่สุดในตำบล/พื้นที่ทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคม ทั้งก่อนและหลังการทดลองรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ELDERFARE model ผ่านกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ด้วยสถิติ Paired t-test, และ PNI_{modified}

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อใช้ในการตีความข้อมูล และการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาร (Thematic analysis) การตรวจสอบข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มามีความถูกต้องหรือไม่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในเวลา สถานที่แตกต่างกัน แล้วนำข้อค้นพบกลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล คือผู้สูงอายุในชุมชน พื้นที่ต้นแบบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากช่องว่าง (Gap) ของการเข้าถึงสวัสดิการและความต้องการสวัสดิการสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว เป็นผลการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำจากช่องว่างระหว่างระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคม ก่อนและหลังการทำกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” ตามแนวทางการขับเคลื่อนรูปแบบ ELDERFAER Model 2) การขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคมด้วย “ELDERFARE Model” ผ่าน “สภาภาพตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว 3) ข้อจำกัดของกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว 4) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” กับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว และ 5) ทิศทางการพัฒนา “สภาภาพตำบลป่าไร่” สู่กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากช่องว่าง (Gap) ของการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

ผลการศึกษาส่วนนี้ แสดงถึงระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและระดับความต้องการสวัสดิการสังคม ทั้งก่อนและหลังการทำกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” สำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยแบ่งข้อมูลผลการศึกษาแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคม ความต้องการสวัสดิการสังคม และช่องว่าง ก่อนและหลังการทดลอง

สวัสดิการแรงงานนอก ระบบ	การ ทดลอง	การเข้าถึงสวัสดิการสังคม				ความต้องการสวัสดิการสังคม				PNI
		$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
1. มิติเศรษฐกิจ	ก่อน	2.61	0.70	1.13	.00*	4.16	0.79	5.29	.00*	0.59
	หลัง	2.69	1.07			4.38	0.86			0.63
2. มิติสวัสดิการสังคม	ก่อน	2.80	0.58	7.19	.00*	3.95	0.76	2.63	.00*	0.41
	หลัง	3.29	1.11			4.32	0.82			0.31
3. มิติศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์	ก่อน	2.53	0.89	1.43	.00*	4.17	0.80	9.66	.00*	0.18
	หลัง	4.02	0.97			4.62	0.60			0.15
ค่าเฉลี่ย	ก่อน	2.98	0.62	4.60	.00*	4.09	0.72	1.75	.00*	0.37
	หลัง	3.33	1.05			4.44	0.76			0.33

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมหลังการทดลองกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลองทุกมิติ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม “สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย” สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้และแม้ว่าความต้องการในทุกมิติหลังการทดลองจะสูงขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นไปตามลักษณะความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีที่สิ้นสุด

ตารางที่ 2 ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคม ความต้องการสวัสดิการสังคม และช่องว่าง ในมิติเศรษฐกิจ ก่อนและหลังการทดลอง

มิติเศรษฐกิจ	การ ทดลอง	การเข้าถึงสวัสดิการสังคม				ความต้องการสวัสดิการสังคม				PNI
		$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
1. ด้านการมีงานทำ และรายได้	ก่อน	2.64	0.78	5.53	.00*	4.13	0.88	2.25	.00*	0.56
	หลัง	3.04	1.05			4.34	0.86			0.43
2. ด้านการออม	ก่อน	2.29	0.78	-1.11	.00*	4.05	1.01	1.51	.00*	0.77
	หลัง	2.06	1.05			4.28	0.89			1.07
3. ด้านการใช้จ่าย	ก่อน	2.39	0.89	8.14	.00*	4.20	0.95	5.22	.00*	0.76
	หลัง	2.45	1.07			4.27	0.98			0.74
4. ด้านการ สงเคราะห์เบี้ยยัง ชีพผู้สูงอายุ	ก่อน	3.11	1.27	9.52	.00*	4.27	0.93	4.00	.00*	0.37
	หลัง	3.20	1.11			4.62	0.70			0.44
ค่าเฉลี่ย	ก่อน	2.61	0.70	1.13	.00*	4.16	0.79	5.29	.00*	0.59
	หลัง	2.69	1.07			4.38	0.86			0.63

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมในมิติเศรษฐกิจหลังการทดลองกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลองเกือบทุกด้าน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ยกเว้นด้านการออม แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมิติเศรษฐกิจได้ ยกเว้นการออมซึ่งเป็นปัญหาหลักของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ส่วนใหญ่จะมีฐานยากจนและไม่มีเงินออม

ตารางที่ 3 ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคม ความต้องการสวัสดิการสังคม และช่องว่าง ในมิติสวัสดิการสังคม ก่อนและหลังการทดลอง

มิติสวัสดิการสังคม	การทดลอง	การเข้าถึงสวัสดิการสังคม				ความต้องการสวัสดิการสังคม				PNI
		$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
1. ด้านสุขภาพและการแพทย์สาธารณสุข	ก่อน	3.19	0.810	3.37	.00*	4.17	0.81	3.44	.00*	0.31
	หลัง	3.65	1.01			4.45	0.70			0.22
2. ด้านการศึกษา	ก่อน	2.68	0.71	6.92	.00*	3.78	0.89	2.58	.00*	0.41
	หลัง	3.21	1.09			4.10	0.90			0.28
3. ด้านการอยู่อาศัย	ก่อน	2.65	0.80	7.63	.00*	3.75	0.98	4.45	.00*	0.42
	หลัง	3.28	1.31			4.05	1.10			0.23
4. ด้านกระบวนการยุติธรรม	ก่อน	2.47	0.81	-2.21	.00*	3.96	0.82	4.52	.00*	0.60
	หลัง	2.25	1.16			4.46	0.67			0.99
5. ด้านนันทนาการ	ก่อน	3.01	0.74	2.27	.00*	4.08	0.82	8.27	.00*	0.36
	หลัง	4.06	1.00			4.52	0.74			0.11
ค่าเฉลี่ย	ก่อน	2.80	0.58	7.19	.00*	3.95	0.76	2.63	.00*	0.41
	หลัง	3.29	1.11			4.32	0.82			0.31

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมในมิติสวัสดิการสังคมหลังการทดลองกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมิติสวัสดิการสังคมได้ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่พบว่ากิจกรรมสามารถลดความเหลื่อมล้ำในด้านสุขภาพและการเข้าถึงการศึกษาและข้อมูลข่าวสารได้โดยตรง

ตารางที่ 4 ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคม ความต้องการสวัสดิการสังคม และช่องว่าง ในมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก่อนและหลังการทดลอง

มิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	การทดลอง	การเข้าถึงสวัสดิการสังคม				ความต้องการสวัสดิการสังคม				PNI
		$\bar{x}$	S.D.	T	Sig.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
1. ด้านการยอมรับ	ก่อน	3.60	0.98	6.56	.00*	4.17	0.89	9.87	.00*	0.16
	หลัง	4.32	0.94			4.63	0.57			0.07
2. ด้านการมีสถานะบุคคลถูกต้องตามกฎหมาย	ก่อน	3.63	1.05	1.20	.00*	4.19	0.88	2.69	.00*	0.15
	หลัง	4.12	0.90			4.70	0.52			0.14
3. ด้านการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน	ก่อน	3.35	0.98	2.86	.00*	4.15	0.85	9.51	.00*	0.24
	หลัง	3.63	1.06			4.52	0.71			0.24
ค่าเฉลี่ย	ก่อน	3.53	0.89	4.10	.00*	4.17	0.80	9.66	.00*	0.18
	หลัง	4.02	0.97			4.62	0.60			0.15

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและความต้องการสวัสดิการสังคมในมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หลังการทดลองกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม “สภาาแฟตำบลป่าไร่” สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพในการถูกเลือกปฏิบัติในด้านสิทธิที่ดินทำกินและการทำการเกษตรซึ่งเป็นปัญหาหลักของพื้นที่

จากข้อมูลผลการศึกษาที่แสดงไว้ในตารางทั้ง 4 ตาราง หากพิจารณาช่องว่าง (Gap) ระหว่างการเข้าถึงและความต้องการสวัสดิการสังคม ทั้งก่อนและหลังการทำการกิจกรรม “สภาาแฟตำบลป่าไร่” พบว่า ช่องว่างที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำมากที่สุดคือ ช่องว่างในมิติเศรษฐกิจ และการออมเป็นความเหลื่อมล้ำที่สุดในมิติเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมคิด คำแหง, สมบัติ บุญเลี้ยง, ณัฐฉิ บึงจันทร์ และอภิไท สอนทอง (2558) ที่ผลการวิจัยเสนอให้ทำยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการออมให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ เพราะปัญหาด้านเศรษฐกิจและการออมจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตามมา ทั้งด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านการถูกเลือกปฏิบัติและการกีดกัน ที่ผลการศึกษาเชิงคุณภาพได้สะท้อนข้อมูลมาในลักษณะเดียวกัน คือ การถูกเลือกปฏิบัติในด้านสิทธิที่ดินทำกินและการทำการเกษตร และเป็นสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่สำคัญของตำบลป่าไร่ที่อยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ที่กำหนดให้มีการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สำหรับการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ โดยเฉพาะปัญหาการ

กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร ที่ยุทธศาสตร์กำหนดให้มีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเขตพื้นที่ป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินของประชาชน รับรองสิทธิชุมชนในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดิน กำหนดมาตรการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินมีกรรมสิทธิ์อย่างเป็นธรรมและการกระจายการถือครองที่ดินในขนาดที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน ปรับระบบเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินประเภทต่าง ๆ ให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ใช้เป็นหลักฐานประกอบการขอพิจารณาสินเชื่อกับสถาบันการเงินได้ รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับประชาชนเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเป็นธรรมและมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561, หน้า 46-47; สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559)

การขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคม “ELDERFARE Model” ผ่าน “สภาตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่เรียกว่า “ELDERFARE Model” เกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลผ่านกระบวนการวิจัยและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากผู้เชี่ยวชาญ โดยรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมนี้ประกอบไปด้วย 9 องค์ประกอบดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และรัฐศิรินทร์ วังกานนท์, 2560) นั้นสามารถนำมาใช้การขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแรงงานนอกระบบผู้สูงอายุในพื้นที่ ที่เรียกว่านวัตกรรม “สภาตำบลป่าไร่” ในการทดลองรูปแบบซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ELDERFARE Model ค่อนข้างมาก โดยกิจกรรมสภาตำบลป่าไร่ เป็นรูปแบบกิจกรรมที่กลุ่มแรงงานนอกระบบผู้สูงอายุดูแลตนเองและเสนอขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี อีกทั้งยังสนับสนุนให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม หากพิจารณาแล้ว กิจกรรมสภาตำบลป่าไร่ เป็นแนวทางการทำกิจกรรมแบบใหม่ที่ไม่มีการกำหนดกิจกรรมย่อย ๆ ตายตัวขึ้นกับสถานการณ์และการเข้าร่วมของหน่วยงานในพื้นที่ต่าง ๆ ที่จะเข้าร่วมในแต่ละครั้ง แต่ทั้งนี้ กลุ่มแรงงานนอกระบบผู้สูงอายรร่วมกันเสนอว่า การจัดกิจกรรมสภาตำบลป่าไร่ ควรดำเนินการจัดในวันที่มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพราะกลุ่มผู้สูงอายุต้องเดินทางมารับเบี้ยยังชีพยังจุดนัดหมายอยู่แล้ว โดยกิจกรรมสามารถจัดในลักษณะรวมทั้งตำบลหรือจัดแยกเป็นกลุ่มหมู่บ้านหมุนเวียนกันไปก็ได้ กิจกรรมนี้เปรียบเสมือนกับการสร้าง สภาตำบลของตำบลเพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุย และทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ กองกำลังบูรพา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และอาชว์ฤทธิ์ น้อมเนียน, 2560)

ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมการจัดสวัสดิการสังคม “ELDERFARE Model” ผ่านกิจกรรมที่เรียกว่า “สภาตำบลป่าไร่” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว มีการดำเนินการ 4 ครั้งในช่วงระยะเวลาของการศึกษา โดยแต่ละครั้งมีกิจกรรม

และหน่วยงานแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น กิจกรรมที่เป็นพื้นฐานของกิจกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” มี 3 กิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กิจกรรมการออกกำลังกาย และกิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และหน่วยงานหลัก ในการดำเนินการ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รายละเอียดดังตารางที่ 5)

บรรยากาศของกิจกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ออกมาเป็นแบบผ่อนคลาย ที่กลุ่มแรงงานผู้สูงอายุสามารถมารับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบปะพูดคุย และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งได้ รวมทั้งมีการตั้งขนมมณเฑียร และน้ำดื่มไว้บริการ คล้าย ๆ กับเป็นสภากาแฟของชาวบ้าน แต่แตกต่างกันกิจกรรมนี้จะเกิดขึ้นในวันที่มีการจ่ายเบี้ยยังชีพที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องเดินทางมารับเบี้ยยังชีพที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (แต่สามารถจัดหมุนเวียนกันไปตามแต่ละหมู่บ้านหรือกลุ่มหมู่บ้านได้) ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ มีการแจก “บันทึกสภากาแฟตำบลป่าไร่” ซึ่งเป็นเครื่องมือประกอบการเข้าร่วมกิจกรรมที่เสริมการช่วยจำให้แก่ผู้สูงอายุในเรื่องต่าง ๆ ทั้ง การบันทึกข้อมูลสุขภาพส่วนตัว ข้อมูลการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ เป็นต้น

ภาพที่ 2 บันทึกสภากาแฟตำบลป่าไร่

ตารางที่ 5 การขับเคลื่อนกิจกรรมสภากาแฟตำบลป่าไร่ จำนวน 4 ครั้ง

กิจกรรม ครั้งที่/ วันเดือนปี	กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
กิจกรรม ครั้งที่ 1 วัน ที่ 4 พฤษภาคม 2561	การประชาสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	แจ้งข่าวสารต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ อาทิ การทำถนน การทัศนศึกษา การตรวจเยี่ยมพื้นที่ของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น	เทศบาลตำบลป่าไร่
	การร้องเพลงชาติ สวดมนต์ และยืนสงบนิ่ง	ร่วมกันร้องเพลงชาติและสวดมนต์เพื่อให้เกิดความรักชาติและเป็นการสงบจิตใจ	เทศบาลตำบลป่าไร่
	การบริการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล	ตรวจสุขภาพให้กลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุ ได้แก่ เบาหวาน ความดัน สุขภาพช่องปาก	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลป่าไร่
	การประชาสัมพันธ์ของอำเภอศรีนคร	แจ้งข่าวสารต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการในระดับจังหวัดและอำเภอ อาทิ การมาตรวจราชการพื้นที่จังหวัดสระแก้วของนายกรัฐมนตรี ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ	นายอำเภอศรีนครประเทศ
	การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บ อาหารการกินสำหรับวัยสูงอายุ	บอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บ และอาหารการกินสำหรับวัยสูงอายุ ซึ่งได้จากการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง นำมาเผยแพร่และส่งมอบให้พื้นที่	คณะนักวิจัย จากมหาวิทยาลัยมหิดล
	กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการออกกำลังกายจากเครือข่ายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลใกล้เคียง ภายใต้การประสานงานและสนับสนุนจากสาธารณสุขจังหวัดสระแก้ว	กิจกรรมออกกำลังกายที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ประกอบไปด้วยการแนะนำ การออกกำลังกายแบบตาราง 9 ช่อง การออกกำลังกายโดยใช้ “รอกกะลา” และ “ไม้ก้านตาล” ซึ่งอุปกรณ์ทุกชนิดล้วนแล้วแต่ใช้เงินในการประดิษฐ์ไม่มาก	- สาธารณสุขจังหวัดสระแก้ว - โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลข้างเคียง
	กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตำบลป่าไร่	กิจกรรมจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องทำเป็นประจำทุกเดือนของเทศบาลตำบลป่าไร่	เทศบาลตำบลป่าไร่

ตารางที่ 5 (ต่อ)

กิจกรรมครั้งที่/ วันเดือนปี	กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
กิจกรรมครั้งที่ 2 วันที่ 10 มิถุนายน 2561	กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	แจ้งข่าวสารต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ อาทิ การทำถนน การทัศนศึกษา การดำเนินการตามนโยบายไทยนิยมยั่งยืนของตำบลป่าไร่ เป็นต้น	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการตรวจสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลป่าไร่	ตรวจสุขภาพให้กลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุ ได้แก่ เบาหวาน ความดัน สุขภาพช่องปาก	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการออกกำลังกายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	การออกกำลังกายเข้าจังหวะเพลง ทั้งช้าและเร็ว ด้วยท่าทางการออกกำลังกายแบบง่าย ๆ ที่สามารถนำไปออกกำลังกายด้วยตนเองต่อที่บ้านได้	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฏธรรเบิดในพื้นที่ทุ่งนาตำบลป่าไร่ที่หลงเหลือจากการสู้รบตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา	จัดนิทรรศการพร้อมแสดงตัวอย่างทุนธรรเบิดที่อาจจะพบทั้งฝั่งไทยและกัมพูชา พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับทุนธรรเบิดที่หลงเหลือ ตกค้างในพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา และมีการนำยาสามัญประจำบ้านมาแจกแก่กลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ ครีมนวดเท้าอาการปวด ยาฆ่าเชื้อรา เป็นต้น	หน่วยปฏิบัติการทุนธรรเบิด ด้านมนุษยธรรมที่ 1 จังหวัดสระแก้ว
	กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตำบลป่าไร่	กิจกรรมจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องทำเป็นประจำทุกเดือนของเทศบาลตำบลป่าไร่	เทศบาลตำบลป่าไร่

ตารางที่ 5 (ต่อ)

กิจกรรม ครั้งที่/ วันเดือนปี	กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
กิจกรรม ครั้งที่ 3 วัน ที่ 3 กรกฎาคม 2561	กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเรื่องของการ ความก้าวหน้าในการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ในพื้นที่ ที่จะเชื่อมต่อไปยังด่านชายแดนฝั่งโอ เนียง ประเทศกัมพูชา และโครงการที่จะ ดำเนินการในปีงบประมาณ 2562 เกี่ยวกับ ผู้สูงอายุ	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแบ่งปันประสบการณ์ของผู้ สูงอายุที่ได้ไปทัศนศึกษา	แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์จากการ ทัศนศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	แกนนำกลุ่มผู้สูงอายุ
	กิจกรรมการออกกำลังกายโดยใช้ รูปแบบการรำวงมาตรฐานของ ไทยมาประยุกต์	นำการรำวงมาตรฐานของไทยมาประยุกต์ เป็นการออกกำลังกายประกอบบทเพลง บุคลากรของเทศบาลตำบลป่าไร่ที่กลอง เคาะจังหวะประกอบเพลงที่เปิด	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ	กิจกรรมจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องทำ เป็นประจำทุกเดือนของเทศบาลตำบลป่าไร่	เทศบาลตำบลป่าไร่

ตารางที่ 5 (ต่อ)

กิจกรรม ครั้งที่/ วันเดือนปี	กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
กิจกรรม ครั้งที่ 4 วัน ที่ 6 สิงหาคม 2561	กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น	ประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการที่จะ ดำเนินงานภายใต้งบประมาณ พ.ศ. 2562 เช่น การตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็น ต้น การพัฒนาพื้นที่ เส้นทางคมนาคม และความเจริญทางเศรษฐกิจในเขต เศรษฐกิจพิเศษ การเปิดโอกาสให้ ผู้สูงอายุได้แสดงความต้องการหรือการ ขอให้ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ ความช่วยเหลือหรือสนับสนุน การทำ โครงการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุและผู้ป่วยติด เตียงทุกหมู่บ้าน และการให้ข้อมูลในการ รวมกลุ่มขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากกองทุนต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการออกนอกกำลังกาย โดยใช้รูปแบบการร่ว มาตรฐานของไทยและทำเต้นประกอบ เพลงมาประยุกต์	ออกกำลังกายโดยใช้รูปแบบการร่ว มาตรฐานของไทยและทำเต้นประกอบ เพลงมาประยุกต์	เทศบาลตำบลป่าไร่
	กิจกรรมการตรวจสุขภาพของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ประจำตำบลป่าไร่	ตรวจสุขภาพให้กลุ่มแรงงานนอกระบบที่ เป็นผู้สูงอายุ ได้แก่ เบาหวาน ความดัน สุขภาพช่องปาก	โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพประจำตำบลป่า ไร่
	กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุตำบลป่าไร่	กิจกรรมจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ ต้องทำเป็นประจำทุกเดือนของเทศบาล ตำบลป่าไร่ รูปแบบการจ่ายเปลี่ยนเป็น การแบ่งบุคลากรประจำโต๊ะตามจำนวน หมู่บ้านเพื่อความรวดเร็ว	เทศบาลตำบลป่าไร่

ข้อจำกัดของกิจกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

การจัดกิจกรรมทั้ง 4 ครั้ง พบว่า เป็นกิจกรรมที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำมาขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติจริงในวันที่มีการจ่ายเบี้ยยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำในบางมิติ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุ แต่ทั้งนี้ การศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมสภากาแฟตำบลป่าไร่ยังมีข้อจำกัดอยู่ประการหนึ่ง คือ ข้อจำกัดด้านการเดินทางของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านไกลจากที่ทำการเทศบาลตำบลป่าไร่ ดังที่ผู้บริหารเทศบาลตำบลป่าไร่ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า

“.....ก็ดีค่ะ เพราะว่าชาวบ้านที่มา เขาก็มี 2 กรณี เนอะ กรณีที่เขาสะดวกต่อการเดินทางเขาก็จะมาได้ง่าย บางคนไม่สะดวกต่อการเดินทาง เขาก็จะบอกไม่สะดวกเลย ไกล ผู้นำไม่มาส่ง เขาก็จะว่าอย่างนี้ เขาก็จะมาไม่ได้ ที่เขามากันได้ เขามีมอเตอร์ไซด์ เขาก็มาคนเดียว เกาะกลุ่มกันมา เขาก็สนุกสนาน ครั้งที่แล้ว เขาก็มีบอกว่า จะแจกในตำบลเหมือนเดิมไหม ไม่อยากมาตรงนี้แล้ว อีกคนก็บอกจะเอาตรงนี้ ในหมู่เดียวกันนะค่ะ ก็จะทะเลาะกัน ก็ยังหาทางออกไม่ได้ว่าจะเอาอย่างไร...”

“.....เป็นไปได้ค่ะ ชาวบ้านผู้สูงอายุ นานครั้งเขาจะได้ออกมาทำกิจกรรมอย่างนี้ ทำอย่างนี้เขามีความสุขนะ เห็นสีหน้าหลายคนเขามีความสุข แต่หลายคนที่เขาไม่สะดวกว่าไม่อยากมา ก็คือว่า เขามีลูกหลาน ที่พ่อแม่ไปทำงาน ที่หลานไว้ให้เขาดู ต้องดูแล พ่อเขามาก็ต้องหิ้วหลานมาด้วย เขาลำบาก แต่เป็นส่วนน้อยที่เจอปัญหาอย่างนี้ แต่เราจะเอาส่วนใหญ่ ที่ส่วนน้อยก็คงไม่ได้...”

นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลป่าไร่สะท้อนความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันด้วยเช่นกัน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” กับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

กิจกรรมสภากาแฟตำบลป่าไร่เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กลุ่มแรงงานนอกระบบผู้สูงอายุได้บ้าง แม้จะไม่ทั้งหมด จากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว ที่พบใน 4 มิติ (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ และรัฐศิรินทร์ วังกานนท์, 2559) ได้แก่

1. ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการลงทุนในพื้นที่ที่จะนำมาซึ่งมลภาวะทางน้ำ ทางอากาศ รวมไปถึงปัญหาขยะ ซึ่งปัญหาทั้งหมดจะตกอยู่กับพื้นที่ และกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตรจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตลอดเวลาจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง รวมไปถึงเรื่องของการแย่งชิงทรัพยากรน้ำที่จะเกิดขึ้นแม้ว่าจะมีมาตรการในการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อรองรับกับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมก็ตาม แต่สภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหากล้งแล้ง ซึ่งปัญหาแหล่งน้ำจึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่จะสร้างความเหลื่อมล้ำแก่กลุ่มแรงงานผู้สูงอายุในนอกระบบภาคการเกษตรด้วย

2. ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ ความเหลื่อมล้ำในมิตินี้เป็นผลพวงที่สืบเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุในระบบที่อยู่ในภาคการเกษตรจากปัญหามลภาวะทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และปัญหาขยะ รวมไปถึงปัญหาจากแรงงานข้ามชาติที่จะมีตามมาในอนาคต และรวมถึงการเข้าถึงระบบสุขภาพของรัฐจากปัญหาการเดินทางของกลุ่มผู้สูงอายุด้วย นอกจากนี้ การเข้าถึงระบบบริการสุขภาพยังเป็นปัญหาสำคัญสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบผู้สูงอายุอีกด้วย แม้จะมีโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ารองรับอยู่แล้วแต่การเดินทางและช่องทางในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพยังเป็นอุปสรรคอยู่ ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง สุขภาพที่ไม่เอื้อต่อการเดินทางลำพัง เป็นต้น

3. ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิในที่ดินทำกินและการทำการเกษตร เป็นการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อสิทธิประโยชน์ด้านที่ดินระหว่างกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุในระบบในภาคการเกษตรรวมถึงประชาชนที่มีที่ดินในเขตพื้นที่ ๆ ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนซึ่งไม่ได้สิทธิในขณะเดียวกันกลุ่มนักลงทุนตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษกลับได้รับสิทธิต่าง ๆ มากมาย เพราะเป็นกลุ่มที่สามารถสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ

4. ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นความเหลื่อมล้ำที่กลุ่มแรงงานผู้สูงอายุได้รับ เพราะส่วนมากไม่ค่อยได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาระดับต่ำ และทำงานในภาคการเกษตรทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นจึงไม่มี อาทิ ความรู้เรื่องของการไปขอใช้สิทธิกับหน่วยงานราชการที่เสียไป เพราะไม่รู้และไม่เข้าใจจึงพลาดโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นการจัดสวัสดิการสังคมจากรัฐไปด้วย และโดยเฉพาะเรื่องของสิทธิที่ดินทำกินที่ไม่มีความรู้และไม่ได้เตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์ของการไม่มีสิทธิในพื้นที่ป่าสงวน คิดว่ารัฐให้อยู่ทำกินไปโดยตลอดชั่วชีวิตและสามารถส่งต่อให้ลูกหลานได้

จากการทดลองกิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” พบว่า กิจกรรมดังกล่าวมีความเป็นไปได้และสามารถนำมาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้โดยตรง ในมิติของความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มิติของความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ และสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมโดยอ้อมในมิติของความเหลื่อมล้ำด้านด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและการลงทุน ส่วนความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิในที่ดินทำกินและการทำการเกษตรไม่สามารถแก้ไขหรือใช้กิจกรรมสภาภาพตำบลป่าไร่ในการลดความเหลื่อมล้ำได้ ต้องดำเนินการในเชิงระบบโครงสร้างทางสังคมและนโยบายสาธารณะด้านกฎหมายการครอบครองที่ดินทำกินในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

สำหรับการใช้กิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้านการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และมิติของความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ สามารถช่วยได้โดยตรง กล่าวคือ กิจกรรมสภาภาพตำบลป่าไร่เป็นกิจกรรมที่ลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานราชการท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในพื้นที่ได้มีโอกาสพบปะกับประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุโดยตรง ประกอบกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านสุขภาพในระดับตำบล อย่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลป่าไร่ก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยและถือเป็นการทำงานเชิงรุกที่ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการออกเยี่ยมบ้านกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุด้วย ดังที่ผู้บริหารเทศบาลตำบลป่าไร่ ได้สะท้อนมุมมองต่อกิจกรรมสภาภาพตำบลป่าไร่กับการลดความเหลื่อมล้ำว่า

“...ช่วยได้ค่ะ เพราะว่าข้อมูลข่าวสาร อย่างน้อย ๆ ที่เขามาเนีย เขาก็จะได้ข้อมูลข่าวสารหนึ่ง
สอง ให้เขาแชร์ข้อมูลข่าวสารของหมู่เขาเองได้ เพราะถ้ามันเป็นก้อนขึ้นมาแล้ว ในอนาคตจะทำได้
เครือข่ายข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุเอง จัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ เสร็จแล้วที่ว่าที่ประชุม หน่วยข้อมูลข่าวสาร
เวลาเมื่อไร ใครจะสื่อสาร ก็หมูนี่ ใครอยู่หมูนี่ก็โทรหาคนนี่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารไป...”

“...ปีหน้า ว่าจะทำโรงเรียนผู้สูงอายุ เรื่องกฎหมาย วิชากฎหมายใกล้ตัว ที่ดินทำกิน จะอยู่ใน
ตารางสอนด้วย...”

สำหรับปัญหาที่ดินเหลื่อมล้ำด้านสิทธิในที่ดินทำกินและการทำการเกษตรเป็นปัญหาที่ต้องหา
ทางแก้ไขในระดับนโยบายของรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับท้องถิ่นด้วยกิจกรรมเหล่านี้ ดังที่ผู้บริหาร
เทศบาลตำบลป่าไร่ ได้ให้หาคณะต่อการแก้ไขปัญหาวว่า

“...แก้ไม่ได้เลยคะ เพราะว่า อย่างน้อย ๆ เขายังไม่ได้ประกาศให้เป็นพื้นที่ซื้อขายเปลี่ยนมือได้ มัน
ยังเป็นลักษณะเหมือนกับว่าให้ทำประโยชน์ในที่ดินทำกินเฉย ๆ...”

“...มันโอนเปลี่ยนมือไม่ได้ แต่เห็นว่าตอนนี้เขาก็เรียกร้องกันอยู่นะ ครอบครองนานเกินสิบปี
อยากให้ออกโฉนด แต่มันออกยาก....”

ข้อเสนอแนะสำหรับทิศทางการขับเคลื่อนนวัตกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ ยั่งยืน

กิจกรรม “สภาภาพตำบลป่าไร่” ถือเป็นสิ่งใหม่และเป็นกิจกรรมที่ดีที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทาง
สังคมได้ในปัญหาความเหลื่อมล้ำบางมิติ อาทิ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ เป็นต้น แต่
การดำเนินกิจกรรมต้องใช้พลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมค่อนข้างมาก และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และหน่วยงานราชการในพื้นที่อื่น ๆ
รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุเองที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรม ถ้ากิจกรรมลักษณะนี้ได้รับการ
กำหนดเป็นนโยบายและมีการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นย่อมตกกับกลุ่มผู้สูงอายุอย่างแน่นอน
แต่จะอย่างไรให้การขับเคลื่อนกิจกรรมไม่เป็นภาระความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ควรอยู่
ภายใต้การบริหารจัดการและการขับเคลื่อนโดยกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลักภายใต้การอำนวยความสะดวกและ
สนับสนุนของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ ในพื้นที่

ดังนั้น ทิศทางการขับเคลื่อนนวัตกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” ควรได้รับการพัฒนาในรูปแบบของการจัดตั้งเป็น “ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ” หรือ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ภายใต้มาตรการของการพัฒนาแกนนำผู้สูงอายุให้เป็น “นวัตกรรม” เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีการพบปะกัน รวมถึงการสร้างนวัตกรรม และมีนวัตกรรมที่เป็นทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ปฏิบัติงานร่วมกับผู้สูงอายุในการทำงานเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในพื้นที่ของตนเองสู่กลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนต่อไป และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องประสานความร่วมมือและอำนวยความสะดวกร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในพื้นที่ และจากการขับเคลื่อนกิจกรรม “สภากาแฟตำบลป่าไร่” ที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เห็นประโยชน์จากกิจกรรมดังกล่าวและมีการพัฒนาต่อยอดกิจกรรมเพื่อการดูแลคุณภาพผู้สูงอายุตำบลป่าไร่โดยการกำหนดแผนปฏิบัติการต่อเนื่อง ในการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลป่าไร่ ขึ้นโดยมีการออกแบบกิจกรรมพื้นฐานหลัก ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ โดยกิจกรรมเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ตำบลป่าไร่ด้วย และยังสามารถนำไปขับเคลื่อนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอื่น ๆ ภายใต้มาตรการดังกล่าวได้เพื่อการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้สูงอายุได้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.อารี วิบูลพงศ์ ที่ปรึกษาทางวิชาการในการพัฒนาบทความ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการสนับสนุนทุนวิจัยและทุนพัฒนาบทความครั้งนี้ (RDG5940004-2L05)

References

- Amornsiriphong, S. & Nomnian, A. (2018). "Community Welfare Network Management by Community Organization Networks in Bann-Ladyasai Village, Huay Kwang Subdistrict, Kampangsai District, Nakhon Pathom, Thailand." **Veridian E-Journal**, 11, (5): pp. 505- 516 .
- _____. (2017b). **Kānphatthanārabopsawatdikānsangkomsamrapphūsūṅ'āyuthīpen rāṅgngānnoḡrabopnaikhētsetthakitpisetphūalotkhwāmlūamlamthāṅsangkhom: Kranīsuksākhetsetthakitpisetḡhangwatsakāo (rayathī Sōṅg)**. [A Development of Social Welfare System for the Elderly Labors in Informal Sectors to Reduce the Social Inequality in Special Economic Zone: A Case Study of Sa Kaeo Special Economic Zone (Phase 2)]. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Amornsiriphong,S.&Nomnian,A.(2017a).“ELDERFAREModel:Rūpbāplækonkaikānḡchatsawatdikāns angkhomphūalotkhwāmlūamlamthāṅsangkhomSamrapklumrāṅgngānphūsūṅ'āyun oḡRabopnaikhētsetthakitpisetḡhangwatsakāo.” [“ELDERFARE Model”: Model and Mechanism of Social Welfare Management to Reduce Social Inequality for Elderly Labors in Informal Sectors in Sa Kaeo Economic Special Zone]. **The Journal of Social Innovation communication**, 5, (2): pp. 29-40.
- Amornsiriphong,S.&Wangkanont,R.(2017a).“Kānphatthanārabopsawatdikānsangkomsamrapphūs ūṅ'āyuthīpenrāṅgngānnoḡrabopnaikhētsetthakitpisetphūalotkhwāmlūamlamthāṅsa ngkhom: Kranīsuksākhetsetthakitpisetḡhangwatsakāo.” [A Development of Social Welfare System for the Elderly Labors in Informal Sectors to Reduce the Social Inequality in Special Economic Zone: A Case Study of Sa Kaeo Special Economic Zone]. **Journal of Social Work**, 25, (1): pp. 70-90.
- _____. (2017b).“Kānpramōēṅkhwāmṡomlāekhwāmpenpaidainaikānnamrūpbāprabopsaw atdikānsangkhomphūalotkhwāmlūamlamthāṅsangkhomSamrapphūsūṅ'āyuthīpenr āṅgngānnoḡrabopnaikhētsetthakitpisetḡhangwatsakāopaiprayukchai.”[Appropriatene ss and Feasibility Evaluation of Social Welfare System Model Application for Reducing the Social Equality of the Informal Aging Labors in Sa Kaeo Special Economic Zone]. **Interdisciplinary Studies Journal**, 17, (2): pp. 219-241.

- Chulalongkorn University Social Research Institute. (2016). **Raīngānsangkhomthai Sōṅphanhāroṅhāsipkāo Sangkhomsangket Sangketsangkhom**. [Social Watch Thailand Report 2016]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Durongruthathichai,W.,Khlngthamniām,K.&Champhatet,N.(2018).“Kānphatthanārabopsawatdikānsangkhom samrapphūsūṅ ‘āyudoṅ ‘ōkātphūalotkhwām lūāmlamthāṅsangkhom.”[Social Welfare System Development for Disparity Aging in Order to Decrease Social Inequality]. **Journal of Social Work**, 26, (1): pp. 95-119.
- Khamhang,S.,Bunliang,S.,Bungchan,N.&Sonthong,A.(2015).“Nayobāiratkapkānchatsawatdikānsangkhomkhōṅphūsūṅ ‘āyunaichumchonchangwatphitsanulōk.” [State Policy and Social Welfare Arrangement for the Elderly in the Community of Phitsanulok Province]. **Mekong – Salween Civilization Studies Journal**, 6, (2): pp. 177-195.
- Parinkhan,M.&Samroengram,P.(2016).“Suksākhwām tōṅkānsawatdikānsangkhomkhōṅphūsūṅ ‘āyunaikhet ‘ongkānboṅihān Suantambonnoṅgwāṅ ‘Amphoekasetwisai Changwatroṅ ‘et.” [The Needs for Social Welfare of the Elderly in Nong Waeng Sub district, Kaset Wisai District, Roi Et Province]. **Journal of Nakhonratchasima College, Humanities and Social Science**, 10, (special): pp. 473-484.
- Satitphon,W.,Thananithichot,S.,Laiprakopsap,T.&Chokaao,S.(2017).“Kānsāṅkhwām penthamthāṅ sangkhomphānnayobāisawatdikānsangkhom:Kraṇīsuksakānkhaothunglāedairappayot chākhrōṅkānbiaphūsūṅ ‘āyu.” [The Creation of Social Justice through Social Welfare Policy: The Case Study of the Access to and Acquiring Benefits from the Elderly Allowance Program]. **Journal of Thai Ombudsman**, 10, (1): pp. 54-83.
- Senanut,P.&Sunthornanantachai,T.(2018).“Kānphatthanārabopsawatdikānsangkhom samrapphūsūṅ ‘āyuthīpenrāṅngānnoṅkrabopphūalotkhwām lūāmlamthāṅsangkhom.”[Social Welfare are Development for the Elderly Informal Workers in order to Reducing Social Disparity].**Journal of Social Work**, 26, (1): pp. 146-164.
- Tœmpittayaphaisit,A.(2015,May22).khwāmkaonāthāṅsēthakitlāesangkhomkhōṅprathedkapkānpensangkhom sūṅwaipaidūaikanyāṅrai. [The Economic and Social Progress of the Country and How to Become an Aging Society Together]. in ‘ēkkasān prakōp kān prachum wichakān hāṅg chat dān sūṅ wai lāe phū sūṅ ‘āyu khrang thī sām. [Proceeding for the 3rd National Conference on Aging and Elderly]. Bangkok: Chulalongkorn University.

UN Department of Economics and social affairs . (2017). **Take action for more equal world.**

Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/en/>

Yutthasat chat Pho.So. 2561-2580. [National Strategies 2018-2037]. (2018, 13 October).

Government Gazetteer. Volume 135 Part 82a. pp. 1-72.

